

ἔγκλημάτων. « Ἡ λειποταξία, » ἔλεγεν ὁ βασιλικὸς θεολόγος, ἐν τινὶ ἡμιορθογράφῳ ἐπιστολῇ, ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἄλην, καὶ εἶναι ἔργον τῶν τέκνων τοῦ διαβόλου. Κινεῖν παιδίον τοῦ Θεοῦ δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἐνοχὸν τοιοῦτου ἐγκλήματος. » Ὅθεν συνένοχόν τινα τοῦ βρασιλέπαιδος, καταφρονήσαι τὰς συστάσεις τοῦ στρατιωτικοῦ δικαστηρίου, κατεδίκασεν ἀνελθεῖς εἰς θάνατον· καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς του ἐφαίνεται πιθανὸν ὅτι ἐμελλε νὰ ὑποστῇ τὴν αὐτὴν ποινὴν· ἀλλὰ μόλις μετὰ μεγάλης δυσκολίας αἰ μεσιτεῖαι τῆς Ὀλλανδίας, τῶν βρασιλέων τῆς Σουηδίας καὶ Πολωνίας, καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας διέσωσαν τὸν Βρανδεβούργιον οἶκον ἐκ τῆς κηλίδος τοῦ ἀνοσίου φόνου. Τέλος, μετὰ παρέλευσιν μηνῶν ἀγωνίας, ὁ Φριδερικὸς ἔμαθεν ὅτι ἡ ζωὴ τῷ ἐχαρίζετο· ἀλλ' ἐπὶ πολλὸν ἔτι χρόνον διέμεινεν ὑπὸ κράτησιν. Δὲν ἦτο ὅμως ἀξίος ἐλέους ἐν μέσῳ τῆς εἰρηκτῆς αὐτοῦ· διότι οἱ κουστῳδοὶ του ἐδείξαν πρὸς αὐτὸν ἐπισεικτέτερα αἰσθήματα, καὶ παρὰ τὰς διαταγὰς τοῦ βρασιλέως, προσέφερον αὐτῷ ἀρκετὴν τροφήν, ὥστε νὰ καταπαύῃ τὴν πείναν· τῷ διευκόλυνον τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Ἑρρίκιᾶδος ἀνευ φόβου, καὶ τὸν ἀφινὸν ἐλεύθερον νὰ παίζῃ τὸν αὐλὸν χωρὶς νὰ τρέχῃ τὸν κίνδυνον νὰ τὸν ἰδῇ θραυόμενον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του.

Σ. Α. Π.

ΑΝΤΙΓΡΑΦΗ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ

διὰ φωτογραφίας.

—ooo—

« Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς φωτογραφίας εἰς τὴν πανομοιότυπον ἀντιγραφήν τῶν χειρογράφων, εἴτε ἀπαραλλάκτως κατὰ τὸ πρωτότυπον μέγεθος τῶν γραμμάτων, εἴτε σμικρυνομένων τούτων, δὲν εἶναι ὅλως νέα· διότι δοκίμιά τινα ἐγένοντο πρό τινα χρόνου, καὶ κατ' αἴτησίν μου μάλιστα ὁ ἐπιθεωρητῆς τῶν ἔργων τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τυπογραφείου ἀντέγραψε δι' αὐτῆς μετὰ μεγίστης τελειότητος πολλὰ φύλλα ἑλληνικοῦ τινος χειρογράφου ἐν μέρει σηπτοβρώτου καὶ ἐφθαρμένου ὑπὸ τῆς ὑγρασίας. Ἀλλὰ τὸ πάντῃ νέον καὶ ἀξίον ἐπαίνου εἶναι τὸ ἐπιχείρημα τοῦ ἐκ Μόσχας Κ. Π. Σεβαστιάνου, συμβούλου τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας καὶ μέλους τῆς γεωγραφικῆς Ῥωσικῆς ἐταιρείας, ἰδόντος πρώτου ὅτι εὐκόλως ἡ φωτογραφία γίνεται πολυτιμότερος τῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς παλαιολογίας σύμμαχος· ὅτι θαυμασίως συμβάλλει εἰς τὰς σπουδὰς τῆς κλασικῆς ἢ καὶ τῆς τοῦ μεσαιῶνος ἀρχαιότητος· ὅτι διευκολύνει τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν χειρογράφων διὰ μικρᾶς δαπάνης καὶ κατὰ τρόπον ἀσφαλέστατον, καὶ τέλος ὅτι δι' αὐτῆς ἀντιγράφονται ὀριστικῶς παντὸς εἶδους ἔγγραφα ἐγκεκλεισμένα εἰς δυσπρόσιτους βιβλιοθήκας.

» Ταύτην συλλαβὴν τὴν γοιμωτάτην ἰδέαν ὁ Κ. Σεβαστιάνου, ἀνὴρ τεχνίτης ἅμα τε καὶ λόγιος, ἐπεχείρησε νὰ μεταφέρῃ ἀμέσως τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ Δαγέρου εἰς τὰς ἐσχατίας τῆς Εὐρώπης, εἰς τόπον ἐκ τῶν ἥττον προσιτῶν τοῖς φιλολόγοις, εἰς τὸν Ἄθωνα, λέγω, εἰς τὸ γιγάντειον τοῦτο ὄρος τὸ δοξασθὲν μὲν ὑπὸ τῆς μυθολογίας, περιώνυμον δὲ γεγόμενον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας. Πολλοὶ τῶν παντὸς τόπου περιηγητῶν ἐπισκέφθησαν τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀλλὰ μικρὴν προὔξενον ὠφέλειαν εἰς τὰ γράμματα. Ναὶ μὲν οἱ μοναχοὶ, καὶ οἱ ἐνδεέστεροι μάλιστα, εἶναι εἰς ἄκρον φιλόξενοι, ἀνοίγουσι προθύμως καὶ τὰ κελιά καὶ τὰ μοναστήριά των, καὶ προθυμότερον προσφέρουσι πρὸς τοὺς ξένους τὰ ὄσπρια, τὸν ἐψημένον τυρὸν, τὴν ῥοδοζάχαριν καὶ τοὺς τεταριχευμένους ἰχθύων· δὲν ἀνοίγουσιν ὁμῶς μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας καὶ τὰς βιβλιοθήκας των· δὲν λέγω ὅτι τὰς φυλάττουσι πρὸς ἰδίαν χρῆσιν, ἀλλὰ διὰ τὸν φόβον μὴ ζητηθῶσιν εἰς αὐτὰς ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας (*). Πλὴν τούτου, ἀδιαφοροῦντες καὶ σχεδὸν καταφρονούντες πᾶν εἶδος σπουδῶν, δὲν φροντίζουσι περὶ τῆς διατηρήσεως τῶν φιλολογικῶν θησαυρῶν τῶν πρὸ χιλίων ἐτῶν σεσωρευμένων εἰς εἴκοσι καὶ ἔτι πλείονας βιβλιοθήκας. Ὀλίγον μέλει αὐτοῖς εἰς τὰ χειρόγραφα κεῖνται εἰς ὑπόγεια ἢ εἰς ἀνώγεια, εἰς τὸ ἔδαφος ἢ εἰς θυρίδας, εἰς τὸν ἥλιον ἢ τὴν ὑγρασίαν, εἰς οἱ σκώληκες, οἱ μῦς ἢ ὁ εὐρώς διαφθείρωσι καὶ τὸ τελευταῖον αὐτῶν φύλλον. Οὐδὲν φροντὶ ἐπιβλαδέστερον εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς ἀμαθείας ἢ τῆς θεοβλαβείας τῶν φυλασσόντων αὐτάς, καὶ οὐδὲν τοσοῦτον διαταράσσον τὰς φιλολογικὰς ἐρεῖνας τῶν σοφῶν.

» Καὶ ὁμοίως προνομιούχοι τινες περιηγηταί, ἐκ τῶν ἑτεροδόξων μάλιστα, ἐπισκέφθησαν τὰς βιβλιοθήκας τοῦ Ἄθωνος· ἀλλὰ τινὲς μὲν αὐτῶν ἐστεροῦντο χρόνου ἢ καὶ γνώσεων ὅπως ἐρευνήσωσι τὰ ἐν αὐταῖς, τινὲς δὲ καὶ κατέλιπον ὄνομα ἀποτρέπον τὰς ἐλευθερίους σχέσεις. Πρὸς τὸν ἀρχιμανδρίτην ἐξαιρέτως Πορφύριον ὀφείλομεν τὰς ἀποχρώντως ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ τῶν χειρογράφων καὶ ἰδίως τῶν ἐπισήμων πράξεων (χρυσοβούλλων καὶ ἄλλων ἐγγράφων) τῶν ἐν ταῖς μοναστηρίαις. Αὐτὸς συνέταξε Ῥωσιστὶ κατάλογον δημοσιευθέντα τὸ 1847 ἔτος ἐν Πετρούπολει, μεταφρασθέντα γερμανιστὶ καὶ ἀνακαινισθέντα ὑπὸ Μιχλοσιτς ἐν τῇ *Σλαβικῇ Βιβλιοθήκῃ* (ἐν Βιέννῃ 1851).

» Καὶ ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις ἀπέστειλε δύο λογίους εἰς τὸν Ἄθωνα, ἵνα πορισθῶσιν εἰδήσεις ἀ-

(*) ΣΗΜ. ΠΑΝΔ. Τὰ μέγιστα ἀπατάται ὁ Γάλλος ἀρτογράφος. Οἱ ἐν τῇ Ἄθωνι μοναχοὶ μὴ δεκνύοντες τὰ χειρόγραφα δὲν φεβουνοῦνται ἀνακόλῃν ἐπιχειρημάτων κατὰ τῆς ὀρθοξίας τῆς θρησκείας ἡμῶν, ἀλλὰ μὴ διὰ τῆς παρὰ τῇ Ὀθωμανικῇ ἐξουσίᾳ ἐπιβροχῆ αὐτῶν οἱ ξένοι, ὡς πολλάκις ἐγένετο, σφετερισθῶσιν αὐτά, ἅτινα φυλάττουσι κατὰ παράδοσιν ὡς ἀπλῆν παρακαταθήκην ἵνα ἀποδώσωσιν εἰς τὸν θεὸν ἐν καιρῷ δέοντι.

κρίσιμότερος καὶ πληρεστερός τῶν τοῦ Πορφυρίου· ἀλλ' αἱ ἐλπίδες τῆς δὲν ἐπέτυχον ὀλοσχερώς. Ὁ Κ. Μηνᾶς, πολλάκις ἐπισκερθεὶς τὸν Ἄθωνα, ἐπλούτισε, τὰ ὁμιλοῦν, τὴν αὐτοκρατορικὴν βιβλιοθήκην διὰ πολλῶν ἀξιολόγων χειρογράφων καὶ τινῶν ἀντιγράφων μὴ στερουμένων ἀξίας· φαίνεται ὅμως ὅτι τὰ πρὸς αὐτοῦ σπυλόμενα δὲν ἀπετέθησαν ὅλα ὅπου ἔδει· ἀλλὰ καὶ οὐδεμίαν ἐξέδοτο γενικὴν περιγραφὴν τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τοῦ εἴδους τῶν ἀπειρών τοῦ Ἄθωνος χειρογράφων. Λυπηρότατον τοῦτο, καθόσον ὁ Κ. Μηνᾶς ὑπὲρ πάντα ἄλλον, καὶ διὰ τὰς τοπογραφικὰς γνώσεις, καὶ διὰ τὴν παιδείαν, καὶ διὰ τῶν πόρων τῶν προχωρηθέντων αὐτῷ παρὰ τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως, καὶ τέλος διὰ τῆς θρησκείας καὶ γλώττης του, ἐπειδὴ εἶναι Ἕλληνα, ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἦτο κατάλληλος εἰς τὸ ἔργον τοῦτο.

» Ὁ δὲ ἕτερος τῶν ἀποσταλέντων εἰς Ἄθωνα, ὁ Κ. Λεβαρδιέ, εἶχε καὶ ζῆλον πολὺν, καὶ γνώσιν τῆς ἀρχαιότητος· ἀλλ' ὅτε εἴλκυσε τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν μοναχῶν, ἐπαθεν ἑλλειψὶν χρημάτων καὶ χρόνου. Περίλυπος ἄρα διέκοψε τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἀτελεῖ τινὰ ἔγγραφα ἔφερεν εἰς Γαλλίαν. Περίεργοι ἐπεξήλωμεν τὰς πρὸς αὐτοῦ ὑποβληθείσας εἰκοσιεὶς ἐκθέσεις τῷ ὑπουργῷ τῆς παιδείας, περιεχυόμενοι σημείωσιν τῶν κυριωτέρων χειρογράφων ἅτινα εὑρίσκονται εἰσέτι εἰς τὰ μοναστήρια. Εἶναι δὲ ταῦτα πεντακόσια καὶ δεκαοκτώ· ἑπτὰ μὲν Λατινικά, τριάκοντα δὲ πρὸς τοῖς τριακοσίοις Ἑλληνικά, ἑκατὸν ὀγδοήκοντα Σλαβικά καὶ ἐν Τουρκικόν, ὧν τὰ πλεῖστα εἶδεν αὐτὸς ὁ Κ. Λεβαρδιέ εἰς εἰκοσιτέσσαρα μοναστήρια ἢ σκήτεις. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος σύγκειται κυρίως ἐξ ἐπισήμων ψηφισμάτων τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν ἡγεμόνων ἢ ἄλλων, ἐξ ἔγγραφων ἀτελείας, τίτλων πωλήσεως καὶ ἀγορᾶς, ὀρίων, ἐπιτιμίων, ἐπικαρπιῶν, προσφορῶν, ἀδειῶν πρὸς ἑκτεκτον ζήτησιν, ἐπικύρωσιν ἢ μεταρρυθμίσιν κανόνων μοναστικῶν, ἐνταλτηρίων ἐπισκοπικῶν, ἐνὶ λόγῳ ἐξ ὅλων τῶν πράξεων ὧν ἡ συναρμολογία καὶ ἡ ἐρμηνεία ἤθελον ἀποτελεῖσαι περιεργωτάτην καὶ διδασκτικωτάτην ἱστορίαν τῶν ἐν τῷ Ἄθωνι μοναστηρίων, ἅμα δὲ καὶ δισκηρθεῖς τῆς ἱστορίας τοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ τῆς Ἑλληνοσλαβικῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰδήσεις ὀριστικὰς περὶ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς Βυζαντινῆς γλώττης καὶ τῶν Σλαβικῶν ἰδιωμάτων.

» Θυ μόνον δὲ ἐτημείωσεν, ἀλλὰ καὶ ἀνέλυσε καὶ ἀντέγραψέ τινὰ τῶν ἔγγραφων τούτων ὁ ἀκάματος περιηγητὴς ἐντὸς δύο μόνων μηνῶν.

» Ἐάν ὁ Πορφυρίος, ἐάν δηλαδὴ εἰς ἀρχιμανδρίτης ἀνήκων εἰς τὴν ἀνωτέραν τάξιν τῶν κληρικῶν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ἠναγκάσθη νὰ πικραίσῃ πρὸς μυρίας δυσκολίας ὅπως ἀνακαλύψῃ τὰς κρύπτας ἐν αἷς καίνται ἐντὸς σάκκων περγαμηνῶν λιθοκόλλητοι, καχρυσωμένοι καὶ φέρουσαι τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν ἄλλων ἡγεμονικῶν γόνων, ἐάν αὐτὸς λέγῃ ὅτι δὲν κατώρθωσε νὰ ἴδῃ τοὺς θησαυροὺς τούτους, τί ἔ-

πραξεν ἄρα ὁ Κ. Λεβαρδιέ ἵνα κατανικήσῃ τὴν ἀντίστασιν καὶ τὴν ἀπάθειαν τῶν μοναχῶν, οἵτινες ἤρνοῦντο νὰ τὸν ἀρήσῃ μόνον ἐντὸς τῶν βιβλιοθηκῶν, ἢ ἐβαρύνοντο νὰ τὸν ἐπιτηρώσῃ;

» Ταῦτα λοιπὸν τὰ πρωτότυπα ἔγγραφα, τὰ καθ' ἑκάστην φθειρόμενα, ἐπεχείρησε νὰ ἀντιγράψῃ ἀπραλλάκτως ὁ Κ. Σεβαστιάνος διὰ τῆς φωτογραφίας. Ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ κοινὰ τὰ κειμήλια ταῦτα πρὸς πάντας τοὺς σοφοὺς τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐπὶ ὀλοκλήρους μῆνας ἐπέλασε πρὸς τὰς δυσκολίας τῶν μοναχῶν, τὸν πυρετὸν, τὰς ἐπιδημίας, τὰς καπνιστικὰς πορείας, τὴν κακίστην τροφήν καὶ τὴν χείρονα κατοικίαν. Ἀντέταξε τὴν πανουργίαν εἰς τὴν πανουργίαν καὶ τὴν δύναμιν εἰς τὴν δύναμιν· καὶ ποτὲ μὲν περιεβάλλετο τὴν στρατηγικὴν στολὴν του, ποτὲ δὲ ἐζωγράφει τὴν εἰκόνα ἰσχυροῦ τινος ἡγουμένου, καὶ ἄλλοτε διένειμε δῶρα ἢ ἐδίδοε συμβουλὰς εἰς ὑποθέσεις σπουδαίας. Γινώσκων ὅλα τὰ ἔθιμα τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ τὰς ἀδυναμίας τῶν μοναχῶν, δὲν ἀμείβει διὰ χρημάτων τὴν πρὸς αὐτὸν φιλοξενίαν, ἀλλὰ συνεισφέρει μετὰ πολλῆς ἐλευθεριότητος εἰς τὰς δαπάνας τῆς ἐκκλησίας· ἐνὶ λόγῳ, ἀπὸ παντός καρποῦται ὠφέλειαν, καὶ σχεδὸν πάντοτε ἐπιτυγχάνει.

» Τὴν 5 Φεβρουαρίου ἀνεγνώσθη ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἐκθέσεις περὶ τῶν ἔργων τοῦ Κ. Σεβαστιάνου, ὑποβληθείσας συγχρόνως καὶ συλλογῆς τῶν φωτογραφικῶν αὐτῶν δοκιμίων. Ταῦτα πολλάκις ἐρευνήσας καὶ θαυμάσας θέλω ὑποδείξαι ὅποια εἶναι.

» Ἡ ἀντιγραφή τῶν Βουλγαρικῶν ἢ Σλαβικῶν τετραευχγγέλων, τῶν γεγραμμένων δι' ἀρχαιοτάτων χαρακτήρων, εἶναι, κατ' ἐμέ, περίεργος ἀπλῶς διὰ τὸ τεχνικὸν ἢ παλαιογραφικὸν αὐτῶν μέρος· ἐθαύμασα δὲ, ἰδὼν αὐτά, τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς πανομοιότυπου ἀντιγραφῆς· ἄλλως ὅμως θεωρῶ τὰ Ἑλληνικὰ χειρόγραφα. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπέστησα τὴν προσοχήν μου εἰς τὰ δοκίμια ἀθροισμαίου χειρογράφου τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, γεγραμμένα διὰ λεπτοτάτων χαρακτήρων, πεπλουτισμένου δι' εἰκονογραφικῶν καὶ δεδεμένου ὅλου διὰ γεγλυμμένου ἀργύρου. Τὸ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος εὑρισκόμενον τοῦτο χειρόγραφον, περιέχει μέρη τῆς Καινῆς διαθήκης, πολλὰς ὁμιλίας Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἰωάννου τοῦ Δεμασκηνοῦ τεμάχια ἀποδιδόμενα Διονυσίῳ τῷ Ἀρεοπαγίτῃ, καὶ ἀνέκδοτον ἱατρικὴν πραγματείαν. Τὸ παλύτιμον τοῦτο χειρόγραφον εἶχεν ἰδεῖ καὶ ὁ Κ. Λεβαρδιέ. Μετὰ δὲ τοῦτο ἐθαύματα μετὰ τῶν ἄλλων τεχνικῶν καὶ σοφῶν μέρος τοῦ κειμένου καὶ τῶν γεωγραφικῶν χαρτῶν τοῦ Πτολεμαίου, καὶ διεξοδικὸν τεμάχιον τοῦ Στράβωνος. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο εὑρίσκεται εἰς τὴν μονὴν τοῦ Βικτοπεδίου, καὶ εἶναι ἐκ τῶν γνωστῶν ἀρχαιοτέρων τοῦ Πτολεμαίου καὶ Στράβωνος. Naί μὲν ἐκ τῆς συμπαραβολῆς τῶν δοκιμίων τοῦ Κ. Σεβαστιάνου δὲν προσέκψην ἀξία λόγου δισφορὰ· ἀλλ' ἵνα κρίνωμεν περὶ τῆς ἀληθοῦς ἀξίας τοῦ χειρογράφου, ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν ὀλοκλήρον τὴν ἀντιγραφὴν, ἢ καὶ τὸ πανομοιότυ-

πιν τῶν μερῶν ἐκείνων ἄτινα ἐθεώρησαν οἱ ἐκδόται ὡς μᾶλλον ἠλλοιωμένα. Ὑπεσχέθη δὲ ὁ Κ. Σεβαστιάνου νὰ φέρῃ πανομοιότυπον ἀντίγραφον ὁλοκλήρου τοῦ κειμένου τοῦ Πτολεμαίου καὶ τῶν τεμαχίων τοῦ Στράβωνος.

» Μετὰ τῶν ἄλλων ἀντιγράφων τοῦ Κ. Σεβαστιάνου ὑπάρχει καὶ Εὐχολόγιον τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος διατλήους ἔχον τὰς σελίδας· καὶ ἡ μὲν μία στήλη περιέχει τὸ κείμενον, ἡ δὲ ἄλλη εἰκόνας μετὰ θαυμαστῆς ἐπιμελείας καὶ λεπτότητος ἐξεργασμένας. Ἀλλὰ καὶ χρυσόβουλλα μετὰ σφραγίδων, καὶ λειτουργίας τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἄλλα ἐπίσημα ἔγγραφα Ἑλληνικά τε καὶ Σλαβικά, κλ. ἔσπερον ὁ Κ. Σεβαστιάνου. Οἱ ἤχοι (vignettes) εἶναι ἀφελέστατοι, καὶ ἀντεγράφησαν μετὰ σπανίας ἀκριβείας, τελειοποιηθέντες ἐπιτηδείως ὑπὸ Γερμανοῦ ζωγράφου συνοδεύοντος τὸν Κ. Σεβαστιάνου. Καὶ μόνον ταῦτα τὰ δοκίμια διαφωτίζουν τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς ζωγραφίας· πρέπει δὲ νὰ χαίρωμεν ὅτι τὸ κράτος τῶν εἰκονοκλαστῶν δὲν διήρκεσε πολὺ εἰς τὸ Βυζάντιον.

» Ἀλλ' οὐδὲ αἱ τέχναι ἡμελήθησαν κατὰ τὴν ὀγκώδη ταύτην συλλογὴν, διότι εἶδομεν πανομοιότυπα θυμιατηρίων, σταυρῶν, εἰκόνων ἐπὶ περγαμηνῆς, ξύλου ἢ μετάλλου καὶ βιβλιοδετήματα. Προτίθεται δὲ ὁ Κ. Σεβαστιάνου νὰ ἀντιγράψῃ καὶ τὰς τοιχογραφίας τοῦ Πανσελήνου, τοῦ Ῥαφαήλ τούτου τῆς Ἀνατολῆς.

» Ὁ Ἄθως εἶναι μὲν ἡ κοιτίς τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ τὸ τελευταῖον αὐτῆς ἄστυλον, κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τοῦλάχιστον τῆς Εὐρώπης· πολλάκις ὅμως οἱ μοναχοί, ὧν ἡ περὶ τὰς τέχνας ἀμάθεια εἶναι ἴση πρὸς τὴν περὶ τὰ γράμματα, καθιστῶσιν ἀντὶ τῶν ἀρχαίων γραφῶν τὰς ἰδίας αὐτῶν βαναύσους ζωγραφίας· καθ' ἑκάστην προσγίνεται νέα τις φθορά. Εὐγνωμοσύνη ἄρα ὀφείλεται πρὸς τὸν Κ. Σεβαστιάνου, τρυφῶντα διὰ τῆς ἀντιγραφῆς τὰς τοιχογραφίας ταύτας, ὧν πολλαὶ ἀνάγονται καὶ εἰς ἀρχαιοτέραν τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος ἐποχὴν.

» Ἐφερε δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ Κ. Σεβαστιάνου καὶ ὠραίας προσόψεις τοποθεσιῶν τοῦ Ἄθως. Ὅποια τῶντι θέλητρα ἔχει ἡ αὐστηρά καὶ γαλπνία ἐκείνη φύσις πρὸς τοὺς ἀγαπῶντας τὴν μελέτην καὶ τὴν σύννοιαν!

» Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων ἀνεζήτησαν ἐμπνεύσεις εἰς τὸν Ἄθωνα. Ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ χριστιανισμοῦ, οἱ νεοφώτιστοι ἀπαχώρησαν εἰς τὸ ὄρος τοῦτο ὃ ἐπεσκέφθη ἡ Παναγία καὶ ἐξόχως ἠγάπα, κατὰ τινὰ ἀρχαίαν παράδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Ἀπὸ δὲ τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος, τὸ Ἅγιον Ὄρος ἐγένετο ἀσφαλὲς ἄστυλον τῶν φευγόντων τὰς ταραχὰς καὶ τοὺς πολέμους δι' ὧν τούσκις συνεταράχθη τὸ κράτος τῶν Βυζαντινῶν.

Νικηφόρος ὁ Γρηγοράς, χρονογράφος τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος οὕτω πως ἐξεικονίζει (Ῥωμ. ἱστ. βιβλ. ΙΔ', κεφ. Ζ'). τὸν Ἄθωνα, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Φλωριανὸς ἤθελε φθονήσει τὴν περιγραφὴν,

« Τὰ τε γὰρ ἄλλα τὸ ὄρος ὁ Ἄθως θαυμάζεσθαι ἄξιον εἶναι δοκεῖ μοι, ὅτι τε πρὸς ἀέρα κέκραται πάνυ τοι εὐφυῶς καὶ ὅτι πολλῆ τινε καὶ παντοδαπῆ τῆ χλόῃ κοσμεῖται, καὶ σφόδρα φιλοτίμως εἰπεῖν ἐκ τοῦ ῥάστου τῶν ἐντυγχανόντων τὴν αἰσθησὶν δεξιούται, καὶ πολλὴν εὐθὺς προβάλλεται τὴν τῆς τέρψεως ἡδονὴν· καὶ βεῖ πανταχόθεν ὡσπερ ἐκ θησαυρῶν τὰ τε εὐπνοῦν τῆς ὁδοῦ καὶ τὸ τοῦ ἀνθους εὐχρουν· καὶ καθαραῖς τὸ πλεῖστον ὁμιλεῖ ταῖς ἡλίου ἀκτίσι· δένδρεσί τε πολυειδέσι κομᾶ καὶ ἄλση καὶ λειμῶνας ποικίλους, ἔργα χειρῶν ἀνθρωπίνων, πλουτεῖ· καὶ γένει παντοίων ὀρνίθων περιηχεῖται· καὶ σμήνη μελιττῶν ἐκεῖ περιτρέχει τὰ ἄνθη, καὶ ἡρέμα τὸν ἀέρα περιβόμβει. Καὶ τέρψεώς τις πέπλος ἐντεῦθεν ὑφαίνεται ξένος ἐκεῖ συμμιγῆς, οὐκ ἦρος ὦρα μόνη, ἀλλ' ἐν ἅπαντι καιρῷ καὶ χρόνῳ, ὁμοζυγαῶντος αἰεὶ τοῦ τῶν τεσσάρων ὠρῶν κύκλου πρὸς ὁμοίαν τὴν χάριν καὶ ἡδονὴν τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθητηρίων· καὶ μάλιστα ὅτ' ἐκ μέσου τοῦ ἄλλου καὶ τῶν φυτῶν ἐκείνων ὄρθριος ἢ τῆς ἀπδόνης ἠχήσασα μουσικὴ συνάδοι τοῖς ἐκεῖ μονάζουσιν εἰπεῖν καὶ συνυμνοῖ τὸν κύριον. Ἔχει γὰρ κάκεινη καὶ κιθάραν ἐπὶ στήθους ἑνθεόν τινα, καὶ ψαλτήριον ἑαυτοῦ, καὶ μουσικὴν ἐναρμόνιον, ἐξ αὐτοσχεδίου περισαλπίζουσαν τοὺς ἀκούοντας πάνυ τοι ἐμμελῶς. Καὶ ἅμα πηγαῖς αὐτοφυῶν ὑδάτων ὁ χώρος ἄρδεταί τε καὶ περιαντλεῖται πολλαῖς. Ῥύακες ἀποβλύζοντες ἄλλοθεν ἄλλοι μυρίων γίνονται παῖδες πηγῶν, καὶ ἀλλήλοισι ἡρέμα καὶ λάθρα, κλέπτοντες ὡσπερ τὸν δρόμον, κοινοῦνται τὸ βεῦμα, οἷον ἐπίτηδες καὶ αὐτοὶ σιωπῶντες, καὶ τινος παιδείας αἰσθανομένοις ὁμοίως ἀντιποιούμενοι, καὶ διδόντες ἐξουσίαν μακρὰν τοῖς ἐκεῖ μονασταῖς, ἀθόρυβον βίον ἀνύοντες, τὰ πτερὰ τῆς εὐχῆς ἡσυχῆ πρὸς Θεὸν ἀναπέμπειν, ὅτι καὶ πολλὴν πρὸς ἡσυχίαν παρέχει τὴν εὐφυῖαν τοῖς τὴν οὐράνιον ἐν γῆ μετιέναι ἐθέλουσι πολιτείαν, καὶ πρὸς γε τὴν χορηγίαν τῶν εἰς τροφὴν παντοίων ἐπιτηδείως ἐχόντων ἄφθονον οἶκοθεν οἶκαδε τὸν ἅπαντα χρόνον πορίζεται· καὶ ἅμα θαλάσση μακρὰ στεφανοῦται, πολλὴν ὡς ἐκ κύκλου κομιζούσῃ τὴν χάριν αὐτῷ, πρὸς τὸσοῦτον μὴ νῆσον εἶναι καθάπαξ αὐτὸ συγχωρούσῃ, παρῶσον ἰσθμῷ τινι μὴ σὺν πόνῳ καρποῦσθαι καὶ τὴν ἐξω χρομένην εἰς μήκος ἅμα καὶ πλάτος ἡπειρον δίδωσι. Καὶ ἀπλῶς πανταχόθεν ἐκεῖ τὰ τῆς ἀρετῆς συγκροτεῖται γνωρίσματα πρὸς τε τῆς φύσεως πρὸς τε τῆς τῶν οἰκούντων ἀσκήσεως. Οὐ γυναιῶν ὄλωσ ἐκεῖ ξυναυλία, καὶ ἀκόλαστον ὄμμα, καὶ χλιδῶσα κομμωτικὴ, καὶ ὅσα τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην εἰς ἐγκαινίων τινὰ συνάγει πανήγυριν καὶ μακροῦ κυκεῶνος καὶ κλύδωνος τὸν βίον ἐμπίπλησιν· οὐδ' ἐμπορίαι δημόσιοι, καὶ ἀγοραί, καὶ ἀγορανόμοι, καὶ δικαστικά βήματα, καὶ γλώττης ἐπίδειξις, καὶ τύφος ἀπὸ δίφρου θεσπίζων τὰ τῆς ἀρέξεως νόμιμα. Οὐδὲ δουλεία καὶ αὐθεντία μερίζει τὸν βίον ἐκεῖ· ἀλλ' ἰσηγορία, καὶ μετριότης φρονήματος, καὶ ἡθους σεμνότης, καὶ δικαιοσύνης εὐγένεια σκηνοβατη

Ὁ ἀδελφοειδέστας Κάδμωρ.

τεῖ καὶ περιχορεύει τὸν γῶρον ἐκείνον, καὶ ὁσά-
τὴν ἐνθεὸν ἐν γῆ δημιουργεῖ πολιτείαν, καὶ τὴν
ὄντως ἐν ψυχῇ φιλοσοφίαν ἐργάζεται. Οὐ πλοῦτος
ἐκεῖ καὶ δαπάνη χρημάτων καὶ βλακεύουσιν. Ἐρύ-
ψις ἐμπολιτεύεται· ἀλλ' ἅπαν ἐστὶν ἀληθῶς σε-
μνόν τε καὶ ἐλευθέριον ἦθος, καὶ εἰς τὰ τῆς ἀρε-
τῆς ἀνάκτορα σπεύδον, καὶ τὸν Δώριον τρόπον
ἀληθῶς ἠρμοσμένον πρὸς τὰ καλά, κτλ. »

» Ὑποθέτω ὅτι ἡ φαντασία ἐμεγλοποίησε τὰ
πράγματα κατὰ τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴν· διότι,
κατὰ τὸν Κ. Λεβερβιέ καὶ τὸν Κ. Σεβαστιάνοφ, ὁ
βίος δὲν εἶναι σήμερον εἰς τὸν Ἄθωνα τόσῳ γλυκὺς
ὅσῳ ἐπὶ Νικηφόρου· ἴσως ὁ τόπος ἤλλαξεν ἐν τῷ
διαστήματι τούτων αἰώνων· οἱ κάτοικοι αὐτοῦ
ρέπουσι πρὸς τὴν βιβλικὴν μάλλον ἢ τὴν πο-
λιτισμὸν. Αἱ ὁδοὶ δὲν εἰναι ἀσφαλτεῖς οὔτε εὐδαί-
τοι, τὰ μοναστήρια καταρρέουσι, ἡ γεωργία ὅλως σχε-
δὸν παραμελεῖται, ἡ ὀκνηρία εἶναι τόσῳ μεγάλη
ὥστε οὔτε τοὺς πλημμυρίζοντας τὴν παραλίαν ἰχθύς
ἀλιεύουσιν, ἀλλὰ φέρουσιν ἔξωθεν τεταρχειμένους,
αἱ προλήψεις ἐπιπολάζουσι καὶ ἡ ἀμάθεια κατέλαθε
τὸν τόπον τοῦ πάλαι ἐνθέρμου ζήλου πρὸς τὰς μα-
θήσεις. Ταῦτα τοῦλάχιστον λέγουσιν οἱ περιηγηταί.

» Καὶ εἶναι μὲν ὁ Ἄθως καὶ σήμερον, ὡς κατὰ
τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα, « τὸ τραχὺ ὄρος, τὸ στε-
ρημένον πάσης κοσμικῆς γονιμότητος, κατὰ Ἰννοκέν-
τιον τὸν Γ', ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ « ὁ τόπος ἐκεῖνος
εἰς ἃν θαυμασίως διαχέονται τὰ πνευματικὰ δῶρα. »
Τὰ ἦθη διαστρέφονται, ὁ ἄνθρωπος καταστρέφει τὰ
ἔργα τῆς φύσεως, ἀλλ' ἡ φύσις ἀνακτᾷ ἢ καὶ δια-
τηρεῖ τὰ ἴδια αὐτῆς δικαιώματα, δεικνυμένη καὶ
ἐν μέσῳ τῆς ἀταξίας μεγάλη καὶ καταπληκτικῇ. Ὁ-
θεν αἱ ὑπὸ τοῦ Κ. Σεβαστιάνοφ γραφεῖσαι προσό-
ψεις τῶν τοποθεσιῶν τοῦ Ἄθωνος, ἀναμιμνήσκουσιν
εἰς ἡμᾶς τοὺς ὠραίους τούτους στίχους τοῦ ψάλτου
τῆς Ἀλβιδῶνος ἐν τῷ *Childe-Harold*·

« Εὐδαίμονεστεροι οἱ ἀγαθοὶ ἐρημῆται οὗς ἀ-
παντᾷ ὁ περιηγητής, ἀπερχόμενος εἰς τὰς γιγαν-
τείους κορυφὰς τοῦ Ἄθωνος ἵνα παραδοθῇ εἰς με-
λέτας ἐν μέσῳ τῆς ἐσπερινῆς δρόσου. Βλέπει πρὸ
τῶν ποδῶν αὐτοῦ θάλασσαν τόσῳ γαληνίαν, καὶ
ἐπὶ τῆς κεφαλῆς οὐρανὸν τόσῳ διαυγῆ, ὥστε ἀσμέ-
τως θά κατέλυε τὸν βίον εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον τόπον·
περίλυπος καταλείπει τὸ γοητευτικὸν ἐκεῖνο θέαμα. »

» Ἐάν οὐδένα ἔχωμεν τρόπον νὰ ἀνεγείρωμεν τοὺς
κατοίκους τοῦ Ἄθωνος ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως εἰς ἣν
ἔβριψεν αὐτοὺς ἡ ξενικὴ ἐξουσία, ἂς σώσωμεν, εἰ
δυνατὸν, τὰ λείψανα τῆς πάλαι ἀκμασάτης διανοη-
τικῆς ἐνεργείας, καὶ ἂς εὐχρηθῶμεν νὰ σωθῶσιν ὑπὸ
χειρὸς γενναίας καὶ καρτερικῆς. Ἐν τούτῳ ὀρεί-
λομεν νὰ συνδράμωμεν δραστηρίως τὸν ἀτρόμητον
περιηγητὴν τὸν ἀναλαβόντα τὸ ἔργον τοῦ νὰ μετα-
δώσῃ εἰς τὰς μετὰ ταῦτα γενεὰς τὴν σκιάν τοῦλά-
χιστον τῶν σεβασμίων τούτων λειψάνων τῆς ἀρχαιό-
τητας καὶ τοῦ μεσαιῶνος.

» Ἄλλ' ἡ πραθυμία καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Κ. Σε-
βαστιάνοφ, καὶ ἐνθερμόταται οὐσαι, ὡς καὶ ἡ ἰκα-
νότης αὐτοῦ, δὲν ἀρκοῦσι μόναι εἰς τὸ ἔργον τοῦτο·

ἔχει χρεῖαν βοηθῶν καὶ μιμητῶν· τὴν ἀνάγκην
τῆς εὐτυχοῦς ἐφαρμογῆς τῆς φωτογραφίας εἰς τὴν
ἀντιγραφὴν πρέπει νὰ αἰσθανθῶμεν ἅπαντες, αἱ
δὲ βιβλιοθηκαὶ καὶ τὰ ἀρχεῖα νὰ ανταλλάσσωσιν
ἀδιακόπως πρὸς ἀλλήλα διάφορα ἐγγραφα· ἀνάγκη
εἰς τὰς ἀντιγραφάς, μὴ ἀκριβεῖς πάντοτε, πολὺν
χρόνον ἀπαιτούσας καὶ δυσκόλως εὐρισκούσας ἐπι-
τηδεῖους γραφεῖς, νὰ αντικατασταθῶσι τὰ πανο-
μοῖότυπα, ἅτινα ἀντιγράφουσιν ἀλανθάστως καὶ τὰ
λεπτότερα ἀντικείμενα διὰ μικρᾶς δαπάνης (*).
Μετὰ τὴν τυπογραφίαν, οὐδεμίαν ἄλλην ἐφεύρεσιν
συντελεῖ ἐπιωφελέστερον καὶ εὐστοχώτερον εἰς τὴν
μελέτην καὶ τὴν διατήρησιν τῶν ἀρχαίων μνη-
μείων τῆς φιλολογίας.

» Καὶ βιβλίον μὲν ὅτι κατὰ τὰ πρῶτα δοκί-
μικ θέλουσι δαπανηθῆ οὐκ ὀλίγα· ἀλλὰ καὶ τοῦτο
ἀληθές ὅτι καθόσον αὐξάνουσιν εἰς τὴν Εὐρώπην
αἱ φωτογραφικαὶ ἀντιγραφαί, ἐπὶ τούτου ἡ κα-
τανάλωσις θέλει αὐξήσῃ καὶ ἐλαττωθῶσιν αἱ τιμαί.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

CH. DAREMBERG.

Ο ΑΔΕΛΦΟΚΤΟΝΟΣ ΚΑΪΝ.

—οοο—

Ὁ ἀνθρώπινος νόμος τιμωρεῖ αὐστηρῶς τὰ ἐγ-
κλήματα· ὁ φονεὺς φονεύεται, διότι καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸς
εἶπε· « πάντες οἱ βιβλόντες μάχαιραν ἐν μαχαίρᾳ
ἀπολοῦνται » ὁ κλέπτης φυλακίζεται, καὶ ὁ λη-
στῆς καὶ πειρατῆς ὡς σεσηπότα μέλη ἀποκόπτονται
ἀπὸ τῆς κοινωνίας, καταδικαζόμενοι πολλάκις καὶ εἰς
δεσμὰ ἰσόβια. Τὴν τιμωρίαν ὁμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου
νόμου εὐκόλως διαφεύγει ὁ κακοῦργος, ὁ φονεὺς καὶ
κλέπτης ἢ ἄλλως πως ἀμαρτάνων *δολῶς*· ἀλλ' ἀ-
πὸ τῆς τιμωρίας τοῦ Θεοῦ πῶς νὰ σωθῇ; Καὶ αὐ-
τοὶ οἱ ἐθνικοὶ ἔλεγον πρὸ τοῦ χριστιανισμοῦ· ἀπέ-
λας γὰρ ἐστὶς ὁ Θεὸς ἐγγύθεν βλέπει, ἢ τὸν ὀφθαλ-
μὸν τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς ποτε δύναται ν' ἀπατήσῃ· καὶ
οὐαὶ εἰς τὸν δοξάζοντα ὅτι δύναμι χρημάτων πρὸς
ἱερεῖς καὶ λειτουργῶν καὶ σταυροκοπημάτων καὶ
νηστειῶν θέλει κατορθῶσαι νὰ ἐξιλεώσῃ τὴν θεῖαν
δίκην!

Καὶ σημειωτέον ὅτι ἡ θεῖα δίκη δὲν περιμένει
τὸν ἀμαρτήσαντα εἰς τὸν ἄλλον κόσμον· καὶ ἐν τῷ
παρόντι τιμωρεῖ αὐτὸν, μετ' αὐστηρότητας πολλά-
κις, πρὸς παραδειγματισμὸν μάλιστα τῶν ἄλλων.
Ἡ θεῖα δίκη τιμωρεῖ τὸν κακοῦργον καὶ διὰ τῆς
συνειδήσεως, ἕτις καὶ ἡμέραν καὶ νύκτα, καὶ νή-
ραντα καὶ καθ' ὕπνου καλᾶζει αὐτὸν· λέγομεν δὲ

(*) Μίαν μόνην μεταβολὴν προεβίβη ἡ φωτογραφία, καὶ αὕτη
εἶναι πολὺτιμος· διαλευκαίνει τὰ σκοτεινὰ μέρη τῶν χειρογράφων,
καὶ ἀναδεικνύει τὴν πρώτην τῶν παλιμψήτων γραφῆν.